

Saskia de Coster

Wij en ik

2013 Prometheus Amsterdam

Wij 1980

Niemand komt zomaar op de berg. Vrienden kondigen hun bezoek altijd ruim op voorhand aan. Altijd, zonder uitzondering. Het is een van die vele ongeschreven wetten in de verkaveling op de berg. Onverwacht bezoek zou wel eens voor een gesloten deur kunnen staan, heet het dan, en zou dan onverrichter zake moeten terugkeren, wat een zonde. De bewoners van de verkaveling hebben allemaal een druk bestaan. In hun villa's midden in plassen groen gras, beschermd door bomen en manshoge omheiningen, komen zij tot rust. Normaal bezoek komt op afspraak. Die afspraak wordt weken voordien in een grote, genaaide agenda van een bank – de luxe-editie voor goede beleggers – van het jaar 1980 neergeschreven. Voor geheime afspraken wordt uitgeweken naar snelwegmotels, verre vakantieoord en private clubs met codewoorden.

Niemand haalt het in zijn hoofd om zonder afspraak, zomaar voor de lol, bij een van de villa's in de bosrijke verkaveling aan te bellen. Vrienden doen zo iets niet, want vrienden respecteren elkaar. Er is geen reden tot dat soort van brutaliteit, vinden de bewoners van de verkaveling. Ze hebben niet zo iets als een wijkcomité of een charter met richtlijnen. De mannen zijn drukbezette topmensen die al te veel vergaderen tijdens hun werk om daar ook nog eens hun vrije tijd mee te gaan vullen. Zij zijn geen arbeiders die een kaart-

club voorzitten of ambtenaren die niets liever doen dan hun maandelijks praatje als penningmeester van de fanfare voor de spiegel in te oefenen. Ook de vrouwen van de verkaveling zien het nut van die comités niet in. Ze moeten al genoeg overleggen met hun gezin. In hun vrije tijd doen ze liever iets voor zichzelf. Hoewel er geen enkele vorm van formeel overleg is tussen de villabewoners, zijn ze het merkwaardig genoeg over de meeste zaken roerend eens. Stilzwijgend.

Het werkvolk dat de berg op gaat, weet precies hoe laat het verwacht wordt. Tuiniers, poetsvrouwen en manicuredames hebben vaste uren. Zelfs de zondagse bedelprocessie van afwisselend zwarte mannen uit Zaïre en getuigen van Jehova houden zich aan de onwrikbare uurschema's in de rustende woonwijk en komen alleen op zondagen tussen elf en twaalf langs. De zwarten beginnen hun praatje met een brede glimlach van melkwitte tanden, onmiddellijk gevolgd door de vriendelijke waarschuwing dat je geen schrik mag hebben, en in één adem prijzen ze de zelfgestencilde boekjes aan met oerverhalen over de ontstaansgeschiedenis van hun Afrikaanse stammen, ten voordele van hun universitaire opleiding theologie aan een onbekende of onbestaande universiteit in het zuiden van Frankrijk. Of het nu aan het koloniale schuldgevoel van de mensen hier ligt of aan hun getater in een kinderachtig soort Frans, de zwarte mannen kunnen wel wat boekjes aan de man brengen. De getuigen van Jehova daarentegen kijken al tegen een gesloten voordeur aan nog voor ze aan het einde van hun inleidend zinnetje geraken. In het jaar 1974, toen de allereerste villa's in de verkaveling oprezen, heeft een universiteitsprofessor een *Wachttore*n van een getuige aangenomen. Niet veel later werden hij én zijn hele familiekapitaal bij de sekte ingelijfd. Sindsdien heeft niet één villabewoner zelfs maar het introductiepraatje van de Jehova's helemaal afgeluisterd.

De deur wordt met een onbestemd woord van dank en een kordate knik gesloten. Nee, voordeuren worden zeker niet wagenwijd opengegooid voor iedere onbekende die zomaar komt aanzetten. Waar dienen kijkgaatjes in voordeuren anders voor?

Het komt dan ook als een totale verrassing voor de bewoners dat wij op een maandagnamiddag in april 1980 door de holle weg naar de verkaveling wandelen zonder dat iemand op de berg visite verwacht. We gaan traag de berg op. Hier kunnen twee wagens elkaar niet kruisen, zo smal is de weg. Maar er komen geen wagens. Niet op dit uur van de dag. Om halfdrie op een maandagnamiddag is er geen verkeer van de verkaveling tot in de echte wereld, of omgekeerd.

Er leiden slechts twee wegen naar de verkaveling. De ene vertrekt in het naburige boerengat als een hobbelige, ontelbare malen opgelapte lappendeken van kinderkopjes en asfalt. Aan het eind van die weg openbaart zich de buurt zoals de zee aan een bende waterbuffels die over de Serengeti-vlakte hebben gedraafd: thuis, een eindbestemming, een rustpunt om je te laven. De andere toegang om er te geraken, loopt door de holle weg in het bos. De holle weg is een aarden sleuf dwars door het bos, een vroegere rivierbedding waar een grillige asfaltweg aangelegd is. Die holle weg begint in het dorp en voert naar het paradijs tussen de bomen.

Potentiële kopers van kavels worden gelokt door de uitgestrektheid van de percelen en de geur van dennennaalden. Bouwvergunningen worden hier nogal gul uitgedeeld. Er is plaats voor grote villa's met zwembaden en tennisbanen in de verre achtertuin. Zelfs voor paardenstallen knijpt de burgemeester graag een oogje toe.

De families van het benedendorp herinneren zich nog levendig hoe de graaf de bossen en gronden op de berg mondjesmaat aan de bezetters daarboven verkocht. Hun clans wonen al sinds mensen-

heugenis in het dorp. Nog voor dat dorp officieel een naam had, waren hun voorouders al hier. Die noeste dorpsbewoners zetten er de beenhouwerijen, cafés en drankencentrales op poten die zij aan hun kinderen doorgaven en die weer aan hun kinderen, zodat bij uithangborden enkel de voornamen aangepast hoeven worden. Onderling spreken de dorpsbewoners een sappig dialectisch taaltje met romige klanken en zware klinkers waar de mensen van op de berg geen touw aan kunnen vastknopen. Er is geen rechtstreeks contact tussen de twee groepen. Enkel in roddels en wederzijdse verwijten raken ze elkaar.

Als er een verkavelingsprofessor afdaald om iets te kopen wat hij per ongeluk op zijn boodschappenlijstje voor de grote supermarkt over het hoofd heeft gezien, dan sluiten de dorpsbewoners de rangen. Waar hij bij staat, vertellen ze de voor hem onontcijferbare achterklap, gedistilleerd uit de verhalen van de poetsvrouwen en de tui- niers die op de berg in het zwart het gras bemesten en de vogelhuisjes gevaarlijk hoog aan boomstammen ophangen. Die van op de berg kopen dan snel een zoutloos viergranenbrood of een kip aan 't spit, springen in hun wagen en zorgen dat ze snel weer op hun berg zitten bij hun gezin.

Over de tong van asfalt die uit de holle weg rolt, komen wij de eerste straat van de verkaveling binnen. Eén levende ziel zien we, aan de enige bushalte van de hele verkaveling, een paal met een minuscule dienstregeling opgeschroefd. In een onberispelijke voortuin kijkt een golden retriever even op. De geur van dennennaalden en paardenmest hangt in de lucht. Ergens in de buik van een villa stoot een radio een nieuwsbericht uit over het overlijden van filmgrootmeester Alfred Hitchcock.

Op deze kalme maandagmiddag kruipen de huisvrouwen nog wat dieper in de cocon van kalme, doezelige verveling. De hoog-

zwangere Evi Vanende-Boelens in de Nachtegalenlaan 6 bladert in een interieurtijdschrift. Ulrike Vanoverpelt-Schmidt, die een paar huizen verderop woont, haalt de strijkplank uit de berging en begint aan de enorme stapel wasgoed die haar man en drie kinderen haar wekelijks bezorgen. De mannen zijn nog uren aan het werk. De kinderen hebben nog ruim één uur op de schoolbanken te spenderen voor de bel gaat. De meerderheid van de bewoners is een paar jaar geleden aan kinderen begonnen. De oudste kinderen van de verkaveling zitten intussen al in het eerste leerjaar. Hun moeders wachten thuis op een verslag van hun schooldag. Buurvrouw Evi hoopt snel te bevallen, zodat ze haar namiddagen weer kan vullen met boetiekbezoekjes.

Alle bewoners van de verkaveling zitten ongeveer in dezelfde levensfase. Ze zetten een nieuwe generatie op de wereld in dit paradijs dat zij zelf ontdekt en uitgebouwd hebben. Ze wonen op een behoorlijke afstand van elkaar omdat ze elkaars privacy respecteren. Niemand kan de badkamer, de woonkamer of de orangerie van zijn buur binnenkijken. Alleen de talrijke eksters zien alles.

De hond volgt ons met zijn ogen, maar neemt niet de moeite om op te springen. Hij blijft gewoon aan zijn ketting voor zijn hok liggen, zijn kop rustend op zijn voorpoten. De frisse lentelucht is droog en draagt ieder geluid ver. Het heeft al weken niet geregend. Een paar bosvogels die aan het fluiten waren, staken hun lied. Hier houden we halt.

Wij zien de villa aan de overkant van de laan, Nachtegalenlaan 7. Er is in geen geval naast te kijken. De villa is een reusachtig, rustiek bouwwerk in donkerrode baksteen met geglazuurde blauwzwarte pannen op het stormbestendige dak en een enorme schouw. Het moet heel wat tijd en een degelijk bouwplan gevraagd hebben om deze constructie tot een goed einde te brengen. Het huis probeert

tijdloosheid uit, te midden van een gifgroen grasveld vol boomstronken, eikenbomen en narcissen in volle bloei. Dit plaatje klopt volledig met wat we van Stefaan verwacht hadden.

We steken de laan over naar de villa. De gangen in het huis moeten straten op zich zijn, de kamers balzalen. We planten onze vinger op de ronde bel. Ergens diep in het huis slaat metaal tegen een gong en weerklinkt een luide galm.

Het duurt lang. Enorm lang. Ook dit hadden we verwacht. Wij kennen dit milieu, we zijn ons bewust van het tijdstip van de dag. In een buurt als deze gebeurt het overigens wel vaker dat postbodes of brandweermannen voor hun jaarlijkse collecte op het eerste gezicht een leeg huis treffen. Vanachter gordijnen en vanop overlopen worden zij gezien door poetsvrouwen die op hun knieën de gebuisde ledematen van verwarmingstoestellen aan het afstoffen zijn of door de vrouw des huizes die in badjas van de badkamer naar de dressing pantoffelt en door het raampje op de overloop op hen neerkijkt. De aanbellers weten dat het lang duurt voor de sloten van de versterkte burchten één na één geopend zijn en zij oog in oog met een mens zullen staan.

Maar nu duurt het wel heel lang. We bellen een tweede keer aan. Het belsignaal klinkt erg luid. We zijn heel de weg hiernaartoe gekomen om Stefaan te feliciteren. De Vandersandens die zich voortplanten, het is een heuglijke gebeurtenis die wij mee willen vieren. We zijn blijkbaar te laat, of te vroeg. Wanneer we na een derde keer aanbellen en lang wachten nog steeds geen teken van leven bespeuren, zetten we een stap achteruit en zoeken de voorgevel af op eventuele beweging achter een van de vele ramen. Niets.

Als onaangekondigde bezoekers begaan we nu een dubbele overtreding. We wijken af van het pad naar de voordeur en wandelen over het gras langs de ramen. Zie je wel dat er iemand thuis is? In een

donkerrode chesterfieldzetel zit een gedrongen figuur in een bloemenkleed. Het is ongebruikelijk dat in de verkaveling iemand in een zetel bij het raam zit. De straatkant is zo ver weg dat je amper iets kunt zien vanachter het raam. Bovendien is het iets voor oude, volkse vrouwen om te zitten koekeloeren naar de straat. Dat soort vrouwen woont niet op de berg.

Je zou verwachten dat de vrouw opschrikt wanneer er hard op het raam geklopt wordt, maar de vrouw in de zetel geeft geen krimp. Het is moeilijk uit te maken of haar ogen gesloten zijn dan wel weggezonden in haar vlezige gelaat vol rimpels. Haar korte beentjes raken de grond niet, ze hangen stil in het ijle. Zit de oude vrouw bewusteloos in de zetel? Of is ze dood? Nee, dood kan ze niet zijn. Om op een andere manier de aandacht van de oude, mogelijk dove vrouw te trekken, zwaaien we.

De bejaarde vrouw wuift niet terug. Er komt zelfs geen hoofdknik. Haar oogleden hebben misschien als vlindervleugels bewogen, maar dat kan veroorzaakt zijn door een lichte tocht. De oude vrouw hangt scheef in de zetel. Net op het moment dat we haar willen doodverklaren, gaat haar boezem op en neer. Er ontsnapt een zucht uit de blaasbalg van haar stevige lijf. Het zware hoofd van de oude vrouw valt naar voren en wordt weer naar achteren gehesen. De hoofdknik volstaat. Alles is onder controle. Zij leeft, haar zoon leeft en heeft een nakomeling gekregen. We komen later wel terug.

Melanie Vandersanden-Plottier drukt zich op uit de eenzit. Met veel moeite en luidruchtig gesteun glijdt ze naar de rand van de zetel tot haar orthopedisch ingepakte voeten de grond raken. Het massieve lichaam komt overeind. In haar volle lengte staat Melanie daar, geenszins indrukwekkend, eerder meelijwekkend. De moeder van Stefaan is niet groter dan een van de rozenstruiken die in de

voortuin onder de arduinen vensterbank de eerste voorjaarsstralen naar haar knopjes lokt. Het bonkige vrouwtje is even stekelig als de struik en minstens even zwijgzaam. Ze vindt het niet langer nodig om bruggen naar haar omgeving te leggen. Melanie spreekt enkel als zij er zin in heeft.

Soms zijn er uitbarstingen of korte fases waarin ze heel veel zegt. Op tijd en stond eens duchtig sakkeren op haar zoon, daar kan ze de energie nog voor oproepen in haar overjaarse lijf. Voor de rest is er nog weinig dat haar genoeg beroert om er woorden aan vuil te maken. Nochtans, ze heeft een mooi aantal schuttingwoorden in het ga-reel staan. Toen ze onlangs een geopende zak erwtes ondersteboven uit de diepvriezer haalde en de erwtes over de keukenvloer uitstrooide, raasden haar woeste woorden als een tornado door de keuken. Op haar gezwollen knieën heeft ze de erwtes één voor één opge-raapt van de marmeren vloer. Toen het laatste erwte op het vuilblik lag, verdween ze naar de kelder. Een uurtje later kwam ze ingetogen weer naar boven, de woedende woorden uitgeschud en in de kilte bij de bewaarappels gelaten.

Haar aan blindheid grenzende slechtiendheid weerhoudt haar er niet van om in haar Fiat rond te tuffen. Versnellend in de bochten en voor alle veiligheid in het midden van de straat rijdend in plaats van aan de rechterkant trekt Melanie haar spoor door Vlaanderen. Politieagenten mogen haar achtervolgen wat zij willen, zij rijdt door en geeft desgevallend extra gas.

Wijd en zijd staat ze bekend als een zuurpruim eerste klas die knort en mort. Eerlijkheidshalve vermelden de roddelaars er dan wel bij dat er een verzachtende omstandigheid is voor haar rotkarakter: de vele drama's die haar overkomen zijn. Over die drama's spreekt ze nooit. Ze verkiest het om slechtgezind te zijn voor zaken waar geen mens iets aan kan veranderen. Is de hemel overtrokken,

dan heeft Melanie het recht om zo zuur en beschuldigend te kijken dat een buitenstaander zich spontaan verontschuldigt, al heeft die geen flauw benul waarom. Bevalt iets Melanie absoluut niet (een vogelstront tegen het raam of margarine in plaats van echte roomboter), dan klappt ze dicht en wendt een paar uur lang volledige potdoofheid voor.

En nu staat de vrouw op uit de dure chesterfieldzetel van haar zoon Stefaan en zijn vrouw Mieke. Ze laat haar arendsblink gaan over de betrekkelijk lege, veel te grote woonkamer. Perzische tapijten kleden de parketvloer aan, antieke meubels overtroeven elkaar in ouderdom en een authentieke boerin van Permeke kijkt in haar zondagse kleren naar dit interieur. Wat ontbreekt zijn postuurtjes voor de gezelligheid, een vitrinekast voor de protserigheid, kalenders voor het geheugen en meerdere kruisbeelden voor de vroomheid. Haar zoon en zijn vrouw geven liever veel geld uit aan stokoude antiek omdat dat soort overprijsd meubilair thuishoort in een villa van dit kaliber. De balken boven haar hoofd zijn afkomstig uit een afgebroken molen, eigendom van Miekies vader zaliger. Het huis is groter dan de parochiekerk, en het heeft dan ook nog eens een gigantische kelder en kruipkelder. Er is zelfs verwarming in de slaapkamers en alle ramen hebben dubbel glas. Alsof een mens dat allemaal nodig heeft.

Maar goed, Melanie kent haar plaats. De moeder die amper twee woorden na elkaar spreekt, wacht in het mooie huis van haar nog levende zoon. Hij heeft het ver gebracht, tot op de berg, met een vrouw van rijke komaf aan zijn zijde. Nu pas, op zijn veertigste, krijgt hij zijn eerste kind. God, hebben ze daar lang over gedaan.

Inmiddels is de zon aan de andere kant van het huis gaan staan. Melanie is al eens afgedaald naar de kelder om te kalmeren en is vervolgens terug in haar prijzige, maar niet overdreven comfortabele